

КОЗИНЕЦЬ О. Г.,

кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права
(Чернігівський національний
технологічний університет)

АКУЛЕНКО О. В.,

студентка IV курсу
юридичного факультету
(Чернігівський національний
технологічний університет)

УДК 340.12:32

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-1-5>

НЕОКОНСЕРВАТИЗМ ЯК ОСНОВА ПОЛІТИКИ РОНАЛЬДА РЕЙГАНА

У статті проаналізовано політику Президента США Рональда Рейгана, яка була побудована на ідеології неоконсерватизму. Видатна особистість, інтелектуально розвинений президент, якому вдалося зробити вагомий внесок в історію світового розвитку та своїми зусиллями вивести тогочасну державу із загальної євроатлантичної кризи, що панувала наприкінці 70-х років XX ст.

Основну увагу приділено ознайомленню з реформами Рональда Рейгана, які успішно подолали економічну кризу.

Ключові слова: США, Рональд Рейган, рейганоміка, неоконсерватизм, економічне диво.

В статье проанализировано политику Президента США Рональда Рейгана, которая была построена на идеологии неоконсерватизма. Выдающаяся личность, интеллектуально развитый президент, которому удалось сделать весомый вклад в историю мирового развития и своими усилиями вывести государство с общего евроатлантического кризиса, который господствовал в конце 70-х годов XX в.

Основное внимание уделено ознакомлению с реформами Рональда Рейгана, с помощью которых успешно преодолели экономический кризис.

Ключевые слова: США, Рональд Рейган, рейганомика, неоконсерватизм, экономическое чудо.

The article analyzes the policy of US President Ronald Reagan, which was built on the ideology of neo-conservatism. A prominent person, intellectually developed president, who managed to make a significant contribution to the history of world development and his efforts to withdraw the then state from the general Euro-Atlantic crisis that prevailed in the late 70's of the twentieth century.

The main focus is on getting acquainted with Ronald Reagan's reforms that have successfully overcome the economic crisis.

Key words: USA, Ronald Reagan, reaganomics, neo-conservatism, economic miracle.

Вступ. Напевно, немає жодного в світі президента, який би зміг здійснити такий вагогий вплив на розвиток світового співтовариства як Рональд Рейган, 40-й Президент США, який обіймав цей пост протягом 1981–1989 рр., який прийшов до влади у надзвичайно непротистий для своєї країни час: прорахунки його попередників зумовили глибоку економічну та політичну кризу, в якій опинився весь Західний світ [1, с. 151]. Перед Рейганом постало завдання вивести з кризи не тільки США, але й фактично весь Захід, оскільки Холодна війна досягла свого апогею. У зв'язку з цим, особливо актуальним постає дослідження феномену Рональда Рейгана, як одного з найвидатніших президентів США в історії, який фактично зробив американське економічне диво, наслідки якого відчутні й до сьогодні.

Створення сильної економічно стабільної держави за реформаторської діяльності Рональда Рейгана і проблематика наслідків його політики детально зображені у працях вітчизняних та американських науковців, журналістів, військових спеціалістів. До них можна віднести Т.С. Олексин, В.В. Козюк, Л.А. Родіонов, Є.А. Іванян та інші.

Постановка завдання. Дослідження неоконсервативної політики як основи подолання кризових явищ в економіці розвинених країн Заходу. Теоретичною базою успішності рейганоміки була концепція пропозицій, яка бере за основу не витрати (приватні та державні), як це було прийнято в кейнсіанстві, а заощадження. Отже, рейганоміка декларує необхідність збільшення заощаджень і відносне зменшення споживчого попиту, при цьому податки виконують роль головного інструменту фіскальної політики.

Результати дослідження. З середини 70-х рр. XX ст. у США посилюються кризові явища. У світовому економічному розвитку відбувся перехід до постіндустріального розвитку, коли середній і малий бізнес переходить у сферу послуг, а на зміну індустріальному суспільству приходить інформаційне. Кризові явища в суспільстві призвели до зміни ментальності середнього класу, який досягнув свого добробуту наполегливою багаторічною працею, а найбільшим його багатством були професійні знання та вміння. Цих людей вже не задовольняв зрівняльний підхід до вирішення проблеми справедливості. Місце і вагу середнього класу в суспільстві, його ментальність добре зрозумів Р. Рейган, який сам походив із середнього класу. Він свідомо зробив ставку на середній клас, так само як і М. Тетчер в Англії [8, с. 26–27].

«Другорядний актор, який так само погано грає роль Президента, як примітивно зображував чесних шерифів, щирих ковбоїв та стопроцентних американських хлопців» і «один із найвидатніших лідерів нації у XX ст.». «Типовий трієчник, який ніколи в житті нічого до ладу не вивчив» і «людина, яка здобула перемогу в Холодній війні». «Робін Гуд навпаки, який відібрав гроші в бідних і віддав їх багатим, а також змусив країну жити в борг» і «людина, яка повернула Америці повагу до самої себе». «Дешевий позер, який, будучи напівсліпим, принципово не носить окулярів» і «політик, який забезпечив Сполученим Штатам світове лідерство у сфері високих технологій». «Оголтілий антирадянщик, розпалювач війни» і «головна надія вільного світу». Все це про Рональда Вілсона Рейгана, 40-го Президента Сполучених Штатів Америки, без якого і Америка, і весь світ не були б такими, якими вони є нині [6, с. 1–2].

Завдяки зусиллям преси, багатьох американських та інших іноземних журналістів, теле- і радіокоментаторів (і «стараннями» самого Рейгана) за межами Америки і в ній склався образ недопитливого, інтелектуально нерозвиненого, поверхнево мислячого і ледяного 40-го президента країни. Смуги багатьох американських газет, які виходили в період президентських кампаній 1980 і 1984 рр., рясніли заголовками статей, які ставили під сумнів його можливості критично сприймати та оцінювати інформацію, занурюватися в суть складних проблем, а також ступінь глибини знань і розумові здібності в цілому. У зв'язку з цим поставало питання про доцільність висунення і обрання Р. Рейгана на вищу посаду в державі. Подібними оцінками «грішила» не тільки преса, а й люди, які знали Р. Рейгана близько і довгий час працювали з ним поруч. Незважаючи на це, така людина змогла протягом двох термінів займати вищу державну посаду і увійти до переліку найпопулярніших президентів США в XX ст.

Так, на початку 80-х рр. XX ст. Президентом Сполучених Штатів було обрано представника республіканської партії Р. Рейгана. Під час передвиборчої кампанії радники Р. Рейгана виступали за перегляд концептуальних положень політики демократа Дж. Картера, зокрема щодо правозахисного компоненту, який за роки президенства його попередника став одним із головних у зовнішньополітичній стратегії. На момент приходу до Білого дому у команді Р. Рейгана не було вироблено узгодженої позиції щодо політики захисту прав людини.

Система управління сучасною американською державою така, що дозволяє знизити вплив як слабких здібностей, так і негативних особистих якостей президента на характер і результати його дій. Досягається це різними способами, одним із яких є підбір членів кабінету і співробітників апарату виконавчого управління президента, які в змозі компенсувати недоліки одного, хоча б і самого високопосадовця в державі.

Наприкінці першого року господарювання у Білому домі команда Р. Рейгана в основному зусиллями Е. Абрамса сформулювала своє бачення причин критичної ситуації з правами людини у Радянському Союзі. Отже, в оцінці президентської адміністрації «Країна Рад» була величезною бюрократичною машиною, де був відсутній плюралізм. Тому радянські лідери ніколи не поважали права людини, а в країні не було умов для розвитку автономного громадянського суспільства, яке може функціонувати тільки у рамках демократичної політичної системи [7, с. 219–223].

Прийшовши до влади Р. Рейган заявив: «Я хочу відродити роль США як лідера вільного світу» [2, с. 36]. Слід зазначити, що в 70-х рр. XX ст. США були країною, яка вважалася прикладом демократії для багатьох країн світу; країною, що просувала свої цінності в постійній боротьбі з СРСР та ідеологією комунізму. В боротьбі за світове лідерство США на той момент поступалися Радянському Союзу перш за все в економічному плані. Ця ситуація стала наслідком політики, проведеної Дж. Фордом і Дж. Картером. У результаті економічної політики вказаних президентів було здійснено масову «чистку» неконкурентоспроможних галузей економіки, а сотні підприємств ліквідували, що призвело до нової економічної кризи. Здавалося, що Велика депресія знов не за горами.

Прийшовши до влади, Р. Рейган проголосив новий економічний курс – рейганоміку. Цей економічний курс був пов'язаний із приходом до влади в США консервативно налаштованих сил Республіканської партії, підйомом так званої неоконсервативної хвилі у багатьох розвинених країнах Заходу.

Рейганоміка – соціально-економічна політика адміністрацій Р. Рейгана у США щодо реалізації неоконсервативної ідеології. На відміну від тетчеризму, вона не мала розробленої соціально-економічної програми реформування суспільства. Реалізовувалася політика у таких напрямках: реформування податкової системи у бік зниження податків, насамперед для великого бізнесу; скорочення державних соціальних витрат та бюджетних програм; обмеження фінансування освітянських програм; реформування медичного страхування та надання послуг на ринку охорони здоров'я; пенсійна реформа – скорочення виплат та скорочення програм фінансування пільгових категорій населення.

Слід зазначити, що «рейганоміка» стала лише одним із варіантів неоконсервативної політики, яка протягом 80–90-х рр. XX ст. застосовувалася у всіх розвинених країнах і отримала назву «консервативної хвилі». Неоконсерватизм, який виник як реакція на погіршення умов капіталістичного відтворення, висунув на перший план завдання раціоналізації виробництва, його структурної і технологічної перебудови, посилення інтернаціоналізації капіталу.

У кінці 70-х рр. XX ст. система регулювання, яка діяла до цього в США, призвела до уповільнення економічного зростання, наростання тягаря державного апарату, збільшення оподаткування, гальмування зростання конкурентоспроможності американських товарів. Це призвело до того, що кейнсіанство поступилося місцем «Новій» ліберальній концепції монетаризму, яка висувала вимоги ослаблення прямого втручання держави в економіку і переходу до Широкої державної підтримки приватного підприємництва і ринку.

Теоретичною основою рейганоміки слугувала економічна теорія пропозиції. Концепція робила ставку не на витрати (приватні та державні), як це прийнято в кейнсіанстві, а на

заощадження. Тому декларувалася важливість зростання заощаджень і необхідність зменшення попиту з боку споживачів.

Загалом економічна програма Р. Рейгана включала в себе такі складові компоненти:

- 1) реформування податкової системи з метою стимулювання заощаджень та розширення інвестиційних фондів;
- 2) зменшення державних витрат (крім витрат на оборону) з метою скорочення дефіциту бюджету;
- 3) обмеження регламентації економічної діяльності з метою поживлення підприємства та відновлення ринкових механізмів;
- 4) проведення монетарної політики контролю за грошовою масою [3, с. 173].

Слід зазначити, що вищезазначені компоненти між собою перепліталися і діяли в єдиному зв'язку.

Р. Рейган створив при Білому домі Консультативну раду з економічної політики, яка проіснувала до 1989 р., беззмінним членом якої став професор А. Лаффер.

«Рейганоміку» з моменту оприлюднення багатьох її ідей на початку 1980-х рр. нерідко називали «шаманською економікою». «Шаманський» початок явно простежувався вже у вербальному викладі «теорії проф. А. Лаффера», про яку сказав Р. Рейган [2, с. 38]. Масштабне зниження федеральних податків через якийсь період часу повинно було, згідно аргументації А. Лаффера, збільшити надходження в казну федерального уряду в абсолютному вираженні, оскільки стимули для економічного розвитку, викликані скороченням податкового навантаження на економіку, сприяли збільшенню випуску продукції, прибутків компаній, зайнятості і відповідно заробітних плат. Загальним підсумком стало розширення податкової бази федерального уряду, яке дозволило б отримувати федеральній скарбниці більші надходження при відносно нижчих ставках федерального оподаткування.

Відразу після приходу до влади в 1981 р. було ухвалено Закон про оподаткування, який передбачав поетапне скорочення індивідуального прибуткового податку загалом на 23%, максимальної податкової ставки на доходи від капіталу – з 70 до 50%, термінів амортизаційних списань, збільшення інвестиційної податкової знижки. За п'ять років податкова реформа зменшила надходження у федеральний бюджет майже на 750 млрд дол. Передбачалося, що зростуть стимули до праці, обсяги заощаджень та інвестицій, темпи економічного зростання та продуктивність праці, зменшиться рівень безробіття. Так, реалізуючи на практиці монетаристські рекомендації, федеральна резервна система (далі – ФРС) запровадила таргетування вузьких грошових агрегатів, які законодавчо було закріплено в 1975 р. У 1983 р. почалося циклічне поліпшення кон'юнктури, пришвидшене фіскальною і кредитно-грошовою політикою. Однак середні темпи зростання реального ВВП у 1981–1985 рр. становили 2,4%. Це було менше, ніж визначила адміністрація (3,8%), продуктивності праці – лише 0,9% (у 1973–1981 рр. – 0,6%, у післявоєнний період – 1,9%) [4, с. 137].

Незважаючи на те, що не було досягнуто бажаних результатів, адміністрація Р. Рейгана змогла домогтися позитивних змін. У результаті проведеної реформи було суттєво зменшено втручання уряду в економіку за допомогою зниження витрат на соціальні виплати та програми підтримки рівня життя населення. У той же час витрати на оборонні цілі зросли суттєво. Крім того, в цей час відбулося небувале зменшення розмаху регулювання малого бізнесу з боку держави; ФРС стала заохочувати стабілізацію темпу зростання грошової маси на такому рівні, який можна назвати неінфляційним, але його цілком достатньо для того, щоб забезпечити зростання економіки. З 1981 р. було здійснено зменшення ставки індивідуального прибуткового податку, а також податку на прибуток корпорацій [5].

Основне завдання введення системи прискореної модернізації на початку 1980-х рр. полягало у підтримці реального сектора американської економіки. Темпи економічного зростання, які американська економіка продемонструвала в 1983–1990 рр. перш за все пов'язані зі стійкими і випереджаючими темпами зростання промислового виробництва США: якщо в лютому 1983 р. індекс промислового виробництва США перебував на позначці 48,9% (рівень 2012 р. приймається за 100%), то до серпня 1990 р., послідовно зростаючи, він досяг

рекордного на той момент рівня 64,7%, тобто збільшився на одну третину. 1980-ті рр., які увійшли в економічну історію США як період рейганівської революції, стали тим вододілом, який «повернув американський капіталізм до його колишньої форми – до капіталізму кінця XIX ст. Капіталізм і до цього виявляв риси повернення до колишніх історичних форм, але з початку 1980-х рр., коли відбулося різке зниження податків на прибутки і особисті доходи і квазіанулювання податків на спадщину, зворотній рух до капіталізму XIX ст. прийняв незворотний характер» [9, с. 17].

Висновки. У результаті проведеної реформи відбулося завершення структурної перебудови економіки, що створило умови для прискорення оновлення та розширення основного капіталу; стійкого зростання реального обсягу особистого споживання; стабілізації курсу долара на порівняно низькому рівні відносно валют інших країн. Це дозволило залучити в американську економіку величезні фінансові ресурси інших країн.

Феномен Р. Рейгана полягав у тому, що він успішно подолав економічну кризу шляхом зменшення інфляції та безробіття, послаблення ролі держави в економіці і зниження податкових ставок. У результаті проведеної реформи, яка базувалася на неоконсерватизмі, США стали світовим економічним лідером, створивши американське економічне диво.

Список використаних джерел:

1. Олексин Т.Є. «Зоряні війни» Рональда Рейгана: фальшивка чи реальність? *Військово-науковий вісник*. 2015. Вип. 24. С. 151–164.
2. Reagan R. Inaugural Address Ronald Reagan. *US News and World Report*. 1980. Nov. 26. P. 36–39.
3. Корнійчук Л.Я., Татаренко Н.О., Поручник А.М. Історія економічних учень. Навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 1999. 562 с.
4. Історія економіки та економічної думки : XX – початок XXI ст.: навч. посіб. Т. 2. за ред. В.В. Козюка, Л.А. Родіонової. Київ : Знання, 2011. 582 с.
5. Рейганоміка. URL: <https://utmagazine.ru/posts/13769-reyganomika>.
6. Підлущкий О. Рональд Рейган: людина, яка перемогла Імперію зла. 2005. «Дзеркало тижня» № 22, 13 с.
7. Maynard E. The Bureaucracy and Implementation of US Human Rights Policy. *Human Rights Quarterly*. 1989. Vol. 11. No. 2 (May). Pp. 175–248.
8. Камінський М.І. «Неоконсервативна революція» Рональда Рейгана. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Вип. 11. С. 25–28.
9. Васильев В.С., Соколов М.М. Налоговые реформы Р. Рейгана и Д. Трампа: эволюция приоритетов. *США и Канада: экономика, политика, культура*. 2018. № 8 (584), август. С. 5–25.

